

DOI: <https://doi.org/10.33994/kndise.2021.66.71>
УДК 343.982.43

Альона Василівна Десятник
завідувач сектору почеркознавчих досліджень,
технічного дослідження документів та обліку
відділу криміналістичних видів досліджень

ORCID 0000-0002-5866-8850
E-mail: alenka3011@ukr.net

*Херсонський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр
Міністерства внутрішніх справ України*

ПИСЬМОВА МОВА ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ВСТАНОВЛЕННЯ ВИКОНАВЦІВ РУКОПИСНИХ ДОКУМЕНТІВ

У статті розглянуто питання вивчення поняття письмової мови, формування навичок письма.

Автором висвітлено сторони письмової мови та їх вплив на виконавця рукопису. Зазначено поняття письмової мови індивіда, наведено ряд навичок мовлення, які відіграють головну та вторинну роль у процесі виконання рукописного тексту певною особою. Зазначено корисність комплексного дослідження ознак почерку (рухові навички) і ознак письмової мови (розумові навички).

Зазначено класифікацію ознак письмової мови та їх вплив у встановленні автора (виконавця) рукопису, що розширює можливість надання правильного та обґрунтованого висновку експерта.

***Ключові слова:** рукопис; письмова мова; навички мовлення, ознаки письмової мови.*

Постановка проблеми. Ознаки письма характеризують загальний рівень володіння та особливості письмової мови виконавця документу.

Думки людини, які відтворені у мовній формі, можуть бути виражені й закріплені за допомогою письмових знаків. Способи та форми відтворення думок менш стабільні і більш рухливі, ніж письмово-рухові навички людини, однак стійкість і різноманітність ознак письмової мови та ознак почерку, дозволяє використовувати їх з метою ідентифікації.

На відміну від ознак почерку, що характеризують письмово-рухову навичку виконавця рукопису, саме те, якими рухами виконуються письмові знаки та їх сполучення (зовнішня сторона письма), ознаки письма відносяться до самої сутності письмової мови – змісту тексту, його викладенню, граматиці, до вибору слів для вираження думок тощо. Тобто, почерк – це тільки зовнішня сторона письма, письмова мова – його сутність та зміст.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання виокремлення загальних і окремих ознак письмовою мови, на підставі яких встановлюють особу виконав-

ця рукописних документів, розглянуті в публікаціях А. І. Манцвєтової [1], З. С. Мелєнєвської, Є. Ю. Свободи та А. І. Шаботєнка [2], В. В. Томіліна [3], Л. Ю. Ароцкєра, В. Ф. Орлової, Є. Є. Доброславської та ін. [4].

Мета дослідження. У статті висвітлено можливості використання письмової мови у криміналістичній експертизі, а також визначено поняття ознак письмової мови.

Викладення основного матеріалу. Письмова мова – смислова сторона письмового обміну інформації, що виражається через систему язикових та графічних навичок кожної особи, що пише.

Письмова мова людини формується у весь період її життя. Найбільший вплив на оволодіння письмовою мовою здійснює процес навчання у школі та інших учбових закладах. Також на формування навичок письма впливають і інші обставини, такі як: знання граматики (морфології, синтаксису) та літератури, різні стилі викладення, професія, місцеві діалекти, рідна мова, спілкування з певним колом людей, захворювання (перш за все психічні) центральної нервової системи та інше.

У зв'язку з тим, що письмова мова виробляється у процесі довготривалого навчання, трудової діяльності, громадської діяльності та інше, вона стає в своїх особливостях індивідуальною, що належить конкретній особі.

Письмова мова являє собою єдність трьох сторін:

- смислова;
- формально-мовна;
- графічна.

Всі три сторони письмової мови взаємодіють один з одним і взаємозалежні.

Смислова сторона письмової мови тягне за собою застосування точно визначених мовних засобів та застосування певного графічного викладення.

Формально-мовна сторона визначає рівень володіння мовними навичками, що впливають на позитивну або негативну передачу змісту тексту. Визначає стиль, лексику та впливає на певне графічне викладення змісту тексту.

Графічна сторона письмової мови – це сторона, яка реалізується в конкретному процесі письма. Все залежить від рівня оволодіння почерком де, наприклад, при низькому рівні оволодіння почерком відбувається зниження контролю за змістом та мовними засобами.

Письмова мова індивіда – це складна саморегульована система, основи функціонування якої складають комплекс різних мовних навичок і засобів (стилістичні, лексичні, граматичні).

Навички мовлення розрізняються у залежності від того, яку роль вони виконують у системі письмової мови.

Головну роль відіграють стилістичні та лексичні навички. Що стосується граматичних навичок, то вони виконують допоміжну функцію, тобто являються вторинними, безпосередньо пов'язані з письмом, а також з передачею інформації за допомогою графічних знаків.

Навички стилю, синтаксису, орфографії виявляються у процесі письма у певній мірі пов'язаними з руховими навичками виконавця, а на всі ці навички впливає свідомість. Тому, письмова мова являє собою складний процес

(єдина організована система), де свідомість пов'язана з комплексом розумових і рухових навичок. Це визначає корисність комплексного дослідження ознак почерку (рухові навички) і ознак письмової мови (розумові навички).

Індивідуалізувати мову можливо завдяки тому, що не всі люди у належній мірі володіють літературною мовою. Також відкривають широкі можливості для індивідуалізації мови і порушення норм мови, викликані недостатнім рівнем її знання або впливом діалектних і інших стилів, у сполученні з гнучкістю норм.

Класифікація ознак письмової мови, потребує впевненості в їхній стійкості та ідентифікаційній значимості.

Ознаки письмової мови – це прояв у рукописі особливостей викладення думок людини на папері, характеристики мовних одиниць тексту, що містять у собі інформацію про мовні навички особи та про умови складання рукописного тексту.

Ознаки письмової мови використовують у криміналістичній експертизі письма у тих випадках, коли вони в належній мірі відобразилися у рукописі. Вони служать важливим доповненням комплексу збіжних та розбіжних ознак. Аналіз письмової мови може сприяти і вирішенню неідентифікаційних питань у почеркознавчій експертизі, наприклад встановлення віку виконавця, його фізичного або психічного стану (втома, сп'яніння, хвороба).

Класифікація ознак письмової мови – система, в якій зафіксовані усі основні характеристики мовних засобів, з метою вирішення ідентифікаційних, діагностичних та класифікаційних задач.

Ознаки письмової мови поділяються на загальні та окремі. Класифікація перерахованих вище ознак здійснюється шляхом теоретичного аналізу письмової мови та прояву на практиці.

Загальні ознаки письмової мови – це загальна характеристика певної сторони письмової мови, ступінь її розвитку і показник того, на скільки вміло, індивідуально можливо користуватися певними мовними навичками та засобами.

Якщо мовну навичку уявити у вигляді складної класифікаційної системи, то кожна структурна одиниця буде мати велику кількість своїх характеристик. Саме вони і є окремими ознаками письмової мови.

Висновки. Ретельний аналіз змісту документу, вивчення стилю викладу документу, словарного складу, визначення ступеню грамотності виконавця та встановлення типових для нього граматичних помилок – все це дозволяє отримати інформацію про виконавця документу і тим самим звузати коло підозрюваних осіб. Однак, слід зауважити, застосовувати ознаки письмової мови для обґрунтування висновку щодо виконавця тексту можна лише при умові, якщо буде встановлено, що автор і виконавець рукопису це одна й та ж особа. Так, як не можна виключати того, що у складанні й написанні рукопису приймали участь різні особи.

Слід зазначити, що письмова мова, вивчення її загальних та окремих ознак при виконанні експертами почеркознавчих експертиз відіграє важливу роль у встановленні автора (виконавця) рукопису та розширює можливість надання правильного та обґрунтованого висновку експерта.

Перелік посилань

1. Манцветова А. И., Мельникова Э. Б., Орлова В. Ф. Экспертиза почерка. *Теория и практика криминалистической экспертизы*: сб. науч. тр. Москва, 1961. № 6-7. С. 3-389.
2. Меленевська З. С., Свобода Є. Ю., Шаботенко А. І. Судово-почеркознавча експертиза. Київ, 2007. 280 с.
3. Томилин В. В. Идентификационные признаки письма. Глава II. *Криминалистическая экспертиза*. Москва, 1966. Вып. IV: Раздел 5. Криминалистическое исследование документов. С. 17-40.
4. Доброславская Е. Д., Манцветова А. И., Орлова В. Ф. Судебно-почерковедческая экспертиза. Москва, 1971. 304 с.

References

1. Mantsvetova, A. I., Melnikova, E. B., Orlova, V. F. (Eds.) (1961). Examination of handwriting. *Theory and practice of forensic examination*: collection of scientific papers. Moscow. No. 6-7. P. 3-389. (in Russian).
2. Melenevska, Z. S., Svoboda, E. Yu., Shabotenko, A. I. (2007). Forensic handwriting examination. Kyiv. 280 p. (in Ukrainian).
3. Tomilin, V. V. (1966). Identification signs of a letter. Chapter II. *Forensic examination*. Moscow. Issue. IV: Section 5. Forensic examination of documents. P. 17-40. (in Russian).
4. Dobrovolskaia, E. D., Mantsvetova, A. I., Orlova, V. F. (Eds.). (1971). Forensic handwriting examination. Moscow. 304 p. (in Russian).

ПИСЬМЕННАЯ РЕЧЬ И ЕЕ ЗНАЧЕНИЕ ДЛЯ УСТАНОВЛЕНИЯ ИСПОЛНИТЕЛЕЙ РУКОПИСНЫХ ДОКУМЕНТОВ

А. В. Десятник

В статье последовательно рассматриваются вопросы изучения понятия письменной речи, под которой понимают смысловую сторону письменного обмена информации, которая выражается через систему языковых и графических навыков, а также рассматриваются периоды формирования письменной речи.

Автором отражены стороны письменной речи, такие как: смысловая, формально-языковая, графическая и их влияние на исполнителя рукописи. Определено понятие письменной речи индивида, под которой понимают сложную саморегулируемую систему, основы функционирования которой составляет комплекс различных языковых навыков и средств (стилистические, лексические, грамматические). Приведен ряд языковых навыков, которые играют главную и вторичную роль в процессе выполнения рукописного текста определенным лицом.

Отмечена полезность, и в некоторой степени необходимость, комплексного исследования признаков почерка (двигательные навыки) и признаков письменной речи (умственные навыки).

В статье отражены возможности использования письменной речи в криминалистической экспертизе, а также предложено понятие признаков письменной речи. Автором отмечена классификация признаков письменной речи, под которой понимают систему признаков письменной речи, где фиксируются все основные характеристики языковых средств, в целях решения идентификационных, диагностических и классификационных задач. Отмечено влияние признаков письменной речи на установление автора (исполнителя) рукописи, которая расширяет возможность дачи правильного и обоснованного вывода эксперта.

Ключевые слова: рукопись; письменная речь; языковые навыки; признаки письменной речи.

THE WRITTEN LANGUAGE AND ITS IMPORTANCE FOR IDENTIFYING THE EXECUTORS OF HANDWRITTEN DOCUMENTS

A. Desiatnyk

The article deals with the issues of studying the concept of written language, which is understood as the semantic side of the written exchange of information, expressed through the system of language and graphic skills, and considers the periods of the formation of written language.

The author represents the sides of written language as follows: semantic, formal-linguistic, graphic and its influence on the executor of the manuscript. The concept of written language of an individual is defined, which is understood as a compound self-regulating system, the basis of the functioning of which is a complex of various language skills and means (stylistic, lexical, grammatical). There are given a number of language skills that play a primary and secondary role in the process of executing handwritten text by a certain person.

The usefulness, and to some extent the necessity, of a comprehensive study of handwriting signs (motor skills) and signs of writing (mental skills) is noted.

The article reveals the possibilities of using written language in forensic examination, and offers the concept of signs of written language. The author notes the classification of signs of written language, which is understood as a system of signs of written language, where all the main characteristics of linguistic means are recorded, in order to solve identification, diagnostic and classification problems. The influence of the signs of written language on the identifying the author (performer) of the manuscript is noted, which expands the possibility of giving a correct and reasonable conclusion of the expert.

Key words: manuscript; written language; speech skills, features of written language.

DOI: <https://doi.org/10.33994/kndise.2021.66.72>
УДК 343.98

Кристина Геннадіївна Дікевич
судовий експерт
сектору почеркознавчих досліджень
відділу криміналістичних видів досліджень

E-mail: kris11d02@ukr.net

*Харківський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр
Міністерства внутрішніх справ України*

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ КІБЕРНЕТИЧНОГО МОДЕЛЮВАННЯ В ЗАРУБІЖНІЙ ПРАКТИЦІ ПІД ЧАС НАПИСАННЯ СУДОВО- ПОЧЕРКОЗНАВЧИХ ЕКСПЕРТИЗ

У даній статті розглянуто досвід зарубіжної практики за декілька останніх десятиліть в області створення наукової основи судової експертизи почерку, а